



+ papers · de · tradumàtica

Actes del Primer Simposi sobre l'Ensenyament a distància i semipresencial de la Tradumàtica

Traducció i Tecnologies de la Informació i la Comunicació

Bellaterra, 6 i 7 de juny de 2002

<http://www.fti.uab.es/tradumatica/papers/>



Reptes metodològics i professionals de l'ensenyament de la traducció tècnica davant les noves tecnologies

Óscar Jiménez Serrano

Facultad de Traducción e Interpretación

Universidad de Granada

ojimene@ugr.es

Resum

La necessitat de conèixer i saber utilitzar les noves tecnologies obliga als formadors de traductors tècnics a replantejar-se la seva metodologia i els seus objectius docents, amb l'objectiu d'oferir un ensenyament més complet i professional. Aquesta necessitat planteja diferents reptes al professor que s'han d'analitzar detingudament.

Paraules clau

Traducció tècnica, didàctica de la traducció, noves tecnologies, eines de traducció.

Introducció

La didàctica de la traducció ha rebut una empenta considerable en els últims anys com a àrea independent d'estudi, fins al punt que avui dia ja es pot assenyalar com una de les principals línies d'investigació dins del camp general de la traducció. S'han fet molts estudis, treballs i publicacions que han contribuït a donar als professors una pedagogia més sistemàtica i eficaç, que ofereixi més atenció a l'alumnat.

Tot i això, les investigacions didàctiques directament centrades en la traducció tècnica continuen essent poques, tot i que les publicacions que es dediquen a les noves eines del traductor, ja sigui per la seva utilitat per al professor, alumne o per a la tasca professional, han augmentat considerablement. En principi, sembla paradoxal que la traducció tècnica, tot i ser un sector del mercat professional superior a qualsevol altre a Espanya, no hagi rebut una aportació bibliogràfica d'acord amb aquesta realitat. Així doncs, si pensem en la necessitat de formar professionals preparats per fer front a l'allau de traduccions tècniques que es generen en espanyol, és sorprenent que fins fa només uns mesos no s'hagi publicat una monografia (Jiménez Serrano: 2002) que tracti aquest aspecte amb profunditat.

La intenció d'aquest article consisteix precisament a investigar els reptes metodològics i didàctics que planteja la docència d'aquesta modalitat de traducció davant l'influència que té en aquesta el gran desenvolupament de les noves tecnologies. L'enfocament professional i metodològic que es proposa tot seguit es val d'observacions que provenen de la tasca professional duta a terme, de les condicions del mercat i de la constatació de judicis crítics que procedeixen de diferents orígens i que influeixen el resultat de l'activitat.

1. La didàctica de la traducció tècnica a Espanya

Des de fa poc temps, la traducció tècnica s'ha desenvolupat prou al nostre país com per demostrar la necessitat d'uns paràmetres per al seu ensenyament i uns esquemes diferents per

a la formació de professionals competents. El domini impressionant de l'anglès, autèntica *lingua franca* en aquest terreny, fa que la direcció anglès-espanyol sigui la més rellevant, la qual cosa es veu reforçada pels percentatges d'estudiants que hi ha en aquesta combinació.

En termes generals, és evident que s'han de replantejar elements tant crucials com la definició d'uns objectius d'ensenyament, la cerca d'homogeneïtat en els continguts de les diferents assignatures, la selecció dels mitjans adequats tant en funció de la motivació com dels imperatius lingüístics, l'elecció d'un mètode adequat, la confecció d'un programa complet i atractiu o la dosificació de la matèria segons un horari i uns condicionants determinats, entre altres factors. Malgrat tot, el professor de traducció tècnica no disposa de material de referència suficient per poder realitzar totes aquestes tasques, no només perquè quasi no existeixen assaigs específics, sinó perquè els autors dels manuals generals de traducció solen eludir el fet de tractar la parcel·la tècnica. La falta de solidesa d'aquestes bases didàctiques ha tingut diferents explicacions: la joventut de la disciplina en general, el canvi i la renovació dels plans d'estudi, la varietat de perfils entre el professorat i la poca formació didàctica específica que el professorat té en la modalitat tècnica, la descompensació entre el món docent i el mercat laboral, l'ús freqüent dels esquemes pedagògics de la filologia i la lingüística a l'aula de traducció tècnica, la falta de treballs empírics sobre les destreses o competències que ha de tenir el traductor tècnic o les mancances dins l'anàlisi mateixa de textos tècnics, entre altres.

Un factor essencial per entendre com ha de ser la formació de traductors tècnics en la societat del nou mil·lenni rau en la gran importància que aquesta dona a les sortides professionals dels estudis universitaris. El mercat laboral que els espera ofereix una capacitat limitada d'absorció, ja que s'hi pretenen incorporar cada any les promocions de llicenciats d'una vintena d'universitats. Això afavoreix un augment clar de la competitivitat entre els companys, una desil·lusió creixent i una disminució dels incentius de cara al futur. Però sens dubte, un dels principals entrebancs que es troba el traductor en aquest terreny és l'obligació de convertir-se, a marxes forçades, en un coneixedor expert de la tecnologia més innovadora.

Cal remarcar que l'aparició de noves eines, noves tasques i nous recursos en l'àmbit de la traducció tècnica és essencial per a l'activitat professional, però també és igualment significativa l'influència que han tingut tots aquests elements en el desenvolupament de l'activitat docent a l'aula de traducció. La repercussió en tots dos àmbits és tan important que, com apunta D. Kenny (1999:78), no hem d'ensenyar només als estudiants a treballar amb facilitat en aquest nou entorn, sinó que hem de considerar fins a quin punt les noves eines estan alterant la tasca del traductor.

Així doncs, pel que fa als centres de formació de traductors, cal que modernitzin i millorin els seus recursos informàtics per poder donar una resposta a la nova realitat en aquest àmbit. S'ha de disposar d'aules d'informàtica en les que no existeixi només un nombre suficient d'ordinadors, sinó també una selecció dels programes més habituals. Actualment ja és gairebé indispensable comptar amb programes que realitzin funcions molt diverses, com ara els programes de tractament de textos, de traducció assistida, les bases de dades o les memòries de traducció; així com disposar de connexions a Internet i de correu electrònic. De la mateixa manera, els mitjans tècnics que s'utilitzen a les classes de traducció tècnica s'han de completar amb aules multimèdia amb televisor, vídeo, auriculars, senyal de televisió via satèl·lit, programes de subtitulació i altres dispositius similars.

2. Les noves tecnologies i la traducció tècnica professional

El mercat professional de la traducció tècnica ha experimentat unes mutacions transcendents a partir d'una sèrie de factors que, si bé han alterat el panorama mundial en general, han estat un catalitzador específic per a la traducció tècnica. Entre aquests factors destaca la seva vinculació a l'eclosió del procés de "globalització" i a la creixent internacionalització dels mercats (vegeu per exemple Sprung: 2000; Schäffner: 2000; o Bosley: 2001); però també tenen gran importància altres factors com el desenvolupament aclaparador d'Internet, la implantació del teletreball i l'auge de la traducció multimèdia o de la localització de productes informàtics (Esselink: 2000). Durant els últims anys, aquesta última modalitat de traducció ha estat la gran

protagonista del negoci, però també han adquirit molta importància noves àrees de treball, com les llicències per a la concessió de serveis de telecomunicacions –telefonía fixa i mòbil, cable, bucle local inalàmbic, i altres– (Jiménez Serrano: 2000), la traducció per a plataformes digitals (oferta de productes doblats i subtitulats en diferents idiomes, DVD, etc.) o la traducció de pàgines web (per a diferents tipus d'usuaris i amb finalitats diverses).

Tot això ha fet que el traductor de textos tècnics hagi de tenir un coneixement adequat de les eines de les que es pot valer avui dia. Per fer-ne una descripció més clara, he proposat classificar les aportacions de les noves tecnologies a la traducció tècnica en dos tipus d'eines principals (Jiménez Serrano: 2002), ja que –si bé és cert que algunes es poden englobar en totes dues- es tracta de les dues que tenen una major repercussió per al traductor tècnic: d'una part, les eines terminològiques i de consulta i de l'altra, les eines de treball i suport.

En primer lloc, el traductor tècnic no pot deixar d'incorporar al seu bagatge general els últims avenços terminològics i de consulta, ja que hauria de tenir accés a una terminologia coherent, fiable, lingüísticament acceptable i sobretot, útil per a la comunicació professional. Els avenços tecnològics dels últims anys fan que no només instruments com la gestió informatitzada de la terminologia (o gestió terminològica assistida per ordinador) adquireixin una rellevància especial, sinó també certes facetes dels avenços afavorits per la traducció assistida per ordinador i la traducció automàtica.

Pel que fa als diccionaris tècnics, si bé fins a l'aparició d'Internet eren l'eina de consulta que els traductors utilitzaven amb més freqüència, s'observa un defecte evident, relacionat amb la rapidesa vertiginosa que es desenvolupen les disciplines tècniques. Atès que aquestes evolucionen contínuament, és impossible fixar als diccionaris uns termes que resultin fiables ni tan sols a mig termini. No obstant, els nous suports (discs òptics, diccionaris en línia) amb què es presenten aquests instruments de consulta permeten una renovació més ràpida i útil per al traductor. A més, el gran avantatge que suposa el format en disc òptic per al traductor no queda restringit als diccionaris, ja que trasllada els seus beneficis a diversos instruments, com enciclopèdies, arxius, diaris, revistes, bases de dades bibliogràfiques o altres publicacions.

La vessant que constitueixen les bases de dades terminològiques i els bancs de dades terminològics en aquest àmbit, que s'han convertit en eines de consulta molt valuoses per al traductor tècnic, també es rellevant. Malgrat que grans bancs de dades multilingües com l'Eurodicautom no s'escapen de les llacunes i els errors pel que fa a la terminologia normalitzada, la seva importància per a la traducció especialitzada és tan evident que només cal pensar en la contundent reacció de protesta del col·lectiu de traductors davant la seva imminent –però esperem que no definitiva– desaparició.

Per últim, en aquest primer tipus d'eines que he classificat, mereix una atenció especial un mitjà que està alterant dràsticament el panorama de la transferència d'informació: Internet. Els estudiants s'han afanyat a adoptar-lo com a eina de consulta preferida, però les dades que prenem d'aquesta nova font s'han de contrastar minuciosament. Internet ha establert nous conceptes de comunicació que són una novetat com el correu electrònic, la xerrada interactiva, les revistes electròniques, els grups de notícies, els fòrums de debat o les llistes de distribució. La repercussió de tots aquests elements en la tasca investigadora i documental del traductor és tan gran que ens està obligant a replantejar els esquemes docents tradicionals.

A mig camí entre aquests dos apartats que he establert per classificar les noves eines, hi ha algunes eines que també es valen dels avenços que s'han aconseguit en terrenys compartits amb altres disciplines lingüístiques. Entre elles cal destacar, en primer lloc, les eines de creació, selecció i gestió de corpus. En aquest terreny, també són destacables les eines d'extracció terminològica, però, en conjunt, cal destacar especialment els avenços experimentats en terrenys com la lingüística computacional, l'enginyeria lingüística o el disseny i el processament dels llenguatges naturals. Gràcies als instruments informàtics que s'han dissenyat en aquestes àrees durant aquests últims anys (lematitzadors, eines avançades d'anàlisi textual, etc.), els textos s'han convertit en un objecte molt més productiu i flexible.

En el segon tipus de noves eines s'inclouen les múltiples formes d'integrar tota la varietat de programes informàtics que s'han dissenyat per facilitar, agilitzar i millorar la tasca dels traductors professionals. En aquest sentit, el desenvolupament de la tecnologia ha afavorit l'existència d'una gran diversitat d'elements que requereixen en major o menor mesura un coneixement del producte per utilitzar-los, o com a mínim, del seu funcionament bàsic; ja que, sens dubte, el seu domini s'ha convertit en un sòlid avantatge competitiu dins del sector. Hi ha diferents elements que se solen citar en aquest apartat que quasi sempre s'identifiquen amb les eines que s'anomenen sota el terme anglès *CAT* (*Computer-Aided Translation*, Traducció assistida per ordinador), però normalment s'associa a un terme més específic: les memòries de traducció.

En els últims anys, les memòries de traducció han experimentat una proliferació i un desenvolupament espectaculars. Consten d'una memòria que emmagatzema el text original i el text traduït en forma de bases de dades. Quan es tradueixen els segments (la unitat descriptiva en aquest terreny) dels textos en qüestió, el programa localitza els segments idèntics o similars tant en la llengua original com en la llengua d'arribada, mostra el resultat de la cerca i l'ofereix com a opció al traductor, que també podrà utilitzar la informació lèxica que se li dona en cas que no hi hagi una concordança adequada. Aquest procés comporta uns avantatges evidents i quantitatius, qualitatius i de reutilització. No obstant, la conveniència que suposa per al client poder traduir més paraules, amb més qualitat i amb la possibilitat de tornar a utilitzar-les en textos o projectes posteriors sovint és objecte de rèplica per part dels traductors, principalment, a causa dels inconvenients que es plantegen des del punt de vista tècnic i econòmic. El traductor, per tant, ha de dominar una tecnologia nova i a vegades múltiple –ja que es pot veure obligat a manejar diferents productes– que acaba forçant-lo a revisar un gran nombre de paraules per les quals no rep cap retribució, a invertir un temps que a vegades no té per aprendre a manejar les eines, i a fer inversions en equips que no sempre es pot permetre. En qualsevol cas, és en l'entorn de treball d'una empresa de traducció on sembla que les noves eines poden ser més útils, ja que si s'apliquen com a solució a una escala superior resulten més eficaces, ràpides i sobretot, rentables.

A més, existeixen altres instruments que el professional o el docent que desenvolupi el seu treball en l'àmbit de la traducció tècnica ha de tenir en compte, ja que en els pròxims anys s'esdevindran importants canvis en aquest sector. Entre aquests cal destacar els sistemes de reconeixement de la parla, la teletraducció (terme que abarca les noves vies de mediació lingüística i que utilitzen el telèfon, la videoconferència i altres serveis moderns de telecomunicacions), o l'aparició d'alguns elements innovadors com el portal de traducció, entre altres.

3. La tasca del professor de traducció tècnica

Les classes pràctiques i teòrico-pràctiques de traducció tècnica han d'utilitzar tots aquests recursos; en alguns casos, com en les memòries de traducció, fins i tot és possible fer encàrrecs específics sobre el tema. En aquest sentit, no s'ha de desestimar l'importància d'instruments com els tallers de simulació professional, la creació de grups de treball en els que els estudiants duguin a terme les diferents funcions professionals, o altres possibilitats.

Malgrat tot, tenint en compte tot el que s'ha exposat, el docent que vulgui dur a terme la seva tasca professional amb èxit en aquest entorn tecnològic tan exigent haurà de fer grans esforços per actualitzar constantment els seus coneixements tècnics dels diferents productes, intentar salvar l'abisme existent entre la universitat i el mercat professional dins d'aquest àmbit en la mesura del que sigui possible, així com seleccionar i elaborar materials actuals que puguin ser d'utilitat.

La naturalesa eminentment pràctica (no sempre reconeguda acadèmicament) dels estudis de traducció, ja comporta en general un augment qualitatiu i quantitatiu de les tasques docents en quant a la càrrega lectiva, les tutories, la coordinació de pràctiques, o la coordinació d'intercanvis, però les característiques intrínseques de la modalitat que ens ocupa accentuen la

dificultat de donar uns continguts cada vegada més extensos amb el nombre limitat de crèdits que els plans d'estudi actuals concedeixen a les assignatures de traducció tècnica. A més, vist el ritme accelerat de renovació, el professor corre un perill molt clar de quedar-se enrera en quant als coneixements tècnics necessaris.

El fet que els estudiants disposin ja d'una adreça de correu electrònic i un compte amb accés a Internet obre nombroses possibilitats per a la docència i les tutories de les assignatures de traducció, però una interacció satisfactòria amb l'alumne suposa invertir molt temps en aquests mitjans. La cerca documental i de material de classe a la Xarxa sol venir acompanyada avui dia de la publicació –amb el conseqüent treball afegit– dels materials didàctics a les pàgines d'Internet creades amb aquesta finalitat.

El contacte electrònic no queda restringit a l'ensenyament presencial, ja que cal destacar també els nous camins didàctics que obre la formació virtual. Els avenços d'aquests últims temps en l'aprenentatge no presencial i l'ensenyament a distància tenen una gran repercussió en els estudis relacionats amb els idiomes, per la qual cosa els professors de traducció i interpretació no tenim altra opció que començar a familiaritzar-nos amb aquesta nova pauta d'ensenyament.

Finalment, el professor haurà de donar resposta a un dilema de solució complexa: com compaginar la tasca docent, exigent per naturalesa, amb la tasca professional de l'activitat, que en aquest context es fa imprescindible.

Com a conseqüència del que s'ha descrit, els formadors de traductors tècnics professionals han d'establir uns objectius docents que permetin que els estudiants puguin respondre amb èxit als problemes que els plantejarà el mercat. Per això, les activitats de classe han d'oferir un context professional, ja sigui autèntic –el més aconsellable en la majoria de vegades– o simulat, però sempre realista. Això s'ha de reflectir també en la programació de les assignatures, en l'origen dels textos utilitzats i en els encàrrecs assignats a les traduccions de classe. És convenient efectuar simulacres d'encàrrecs reals de traduccions per tal que l'estudiant s'acostumi a la pressió del món real. Així doncs, els materials de classe han de ser autèntics, i presentar-se igual com els clients van encarregar-los, és a dir, mantenint en la mesura que sigui possible els elements presents en la situació comunicativa original. A més, l'encàrrec de traducció no ha de figurar només juntament amb els exercicis de traducció proposats, sinó que ha de formar part d'aquests.

Conclusions

La conclusió d'aquest article ha d'indicar necessàriament que la identificació dels reptes metodològics i professionals que s'han desglossat respecte al professor de traducció tècnica no és un obstacle per considerar que aquests reptes poden i s'han d'afrontar satisfactòriament per part d'aquest. De fet, als diversos fòrums del nostre país en els que s'ha discutit aquest tema aquests últims anys, s'ha posat de manifest la clara voluntat dels docents per resoldre'ls.

No obstant, cal assenyalar que, per molt aconsellable que resulti utilitzar les eines tecnològiques que permetin agilitzar la classe i fer-la més atractiva, no hem de convertir-la en una oficina de traducció tècnica informatitzada en la que ens limitem a reproduir les condicions professionals, sinó que més aviat hem de trobar un terme mig adequat entre l'ús de les eines i la tasca insubstituïble del professor.

La racionalització dels objectius i de les tasques, juntament amb la col·laboració productiva entre companys, entre altres factors, poden ajudar a aconseguir els objectius desitjats. No és fàcil, no obstant, trobar l'equilibri adequat entre les diferents alternatives que se'ns plantegen: formar l'estudiant per satisfer els objectius de l'empresa o la indústria, els del mateix estudiant, o els nostres com a docents. Això obliga a trobar un terme mig entre dicotomies que caldria plantejar, tals com les que existeixen entre el traductor humanista i el traductor especialista; entre l'estudiant amb cultura i l'estudiant amb cibercultura; i entre l'alumne amb bona redacció i ortografia, o amb bona tipografia i bon domini tècnic; o altres similars.

Bibliografia

Bosley, D. (ed.) (2001). *Global Contexts: Case Studies in International Technical Communication*. Boston: Allyn & Bacon.

Esselink, B. (2000). *A Practical Guide to Software Localization*. 1^a edició (1998). Amsterdam/Filadelfia: John Benjamins.

Jiménez Serrano, O. (2000). "Nuevas alternativas de especialización para el traductor técnico en España: los concursos y las licencias de telecomunicaciones", a Kelly, D. (ed.) (2000), *La traducción y la interpretación en España hoy: perspectivas profesionales*, Granada: Comares.

Jiménez Serrano, O. (2002). *La traducción técnica inglés-español. Didáctica y mundo profesional*. Granada: Comares.

Kenny, D. (1999) "CAT tools in an academic environment: What are they good for?", *Target*, 11.

Schäffner, C. (ed.) (2000). *Translation in the Global Village*. Clevedon/Filadelfia: Multilingual Matters.

Sprung, R. C. (ed.) (2000). *Translating into Success. Cutting-edge strategies for going multilingual in a global age*. Amsterdam/Filadelfia: John Benjamins.